

Ministerie van BZK en VNG
Programma Versterking Lokale Democratie en Bestuur /
Programma Democratie in Actie

**DGBRW/DenB/Actieprogr
amma Versterking
Democratie en Bestuur**

Contactpersoon

Sabine de Kroon

T 06 5288 5306

sabine.kroon@minbzk.nl

Datum

12 april 2018

Kenmerk

2018-0000220848

verslag

Themabijeenkomst meervoudige democratie in
perspectief

Vergaderdatum 5 april 2018
Deelnemers Partners van VNG en BZK

In het Stadskantoor van Utrecht vond donderdagmiddag 5 april de derde themabijeenkomst van het Actieprogramma Versterking Democratie en Bestuur plaats. Zo'n 60 deelnemers stonden stil bij de meervoudige democratie: welke waarden staan daarin centraal, welke dilemma's komen we tegen als we representatieve democratie willen verenigen met actieve burgerparticipatie en meer directe vormen van democratie?

Plenaire opening

René Bagchus, directeur Democratie en Bestuur bij het ministerie van BZK, en Jeroen Lalleman, secretaris Adviescommissie Bestuur en Veiligheid bij de VNG, openden de bijeenkomst. Zij benadrukten het belang om te blijven investeren in de lokale democratie. BZK doet dit de komende jaren met het actieprogramma Versterking Democratie en Bestuur. VNG en BZK samen zullen met het programma Democratie in Actie lokale experimenten op dat terrein ondersteunen. De betrokkenheid van burgers is daarbij fundamenteel, of dit nu gaat om stemmen bij verkiezingen, actief zijn in of rondom de gemeenteraad of om het deelnemen aan allerlei soorten vrijwillige inzet en participatie. De nieuwe programma's bouwen voort op uiteenlopende experimenten en lokale praktijken uit de voorgaande jaren.

Als opwarmer reageren de deelnemers via de mentimeter op een aantal stellingen over de (lokale) democratie. Zie de [resultaten](#)

Twee wetenschappers traptten de bijeenkomst inhoudelijk af. Geerten Waling, politiek historicus en verbonden aan de Leidse universiteit, hield een historisch onderbouwd pleidooi voor een sterke positionering van de gemeenteraad. Op basis van het boek *Gemeente in de genen*, dat hij samen met staatsrechtjurist Wim Voermans schreef, liet hij zien hoe de lokale democratie in Nederland zich heeft ontwikkeld. In feite vormt de gemeente de oorsprong van de democratie in Nederland, waar kleinschalige en vaak geïsoleerde gemeenschappen van meet af aan gezamenlijk hun zaken regelden. Schaalvergroting en technocratisch bestuur

bedreigen die traditie. Waling waarschuwt voor het, onbedoeld, ondergraven van de gemeenteraad en daarmee het uithollen van de lokale democratie.

Zie de hele [presentatie van Geerten Waling](#)

Julien van Ostaaijen, bestuurskundige aan de Universiteit van Tilburg, belichtte de actuele staat van lokale democratie en bestuur in brede zin. Naast de positie van de gemeenteraad als het hoogste orgaan in de lokale democratie, benadrukte hij het belang van andere vormen van participatie. Als je weet dat er zo weinig belangstelling is voor lokale democratie, dan is elke inwoner die je op een andere manier kan betrekken winst, is zijn stelling.

Zie de hele [presentatie van Julien van Ostaaijen](#)

Deelsessies

In deelsessies spraken de deelnemers over dilemma's en vragen rond de meervoudige democratie. Dit deden zij aan de hand van voorbeelden uit de dagelijkse praktijk. De deelnemers brachten hun eigen casussen mee en kozen per groep een of twee cases om uit te diepen. De gesprekken resulteerden in suggesties voor handelingsperspectief: waar mogelijk in de vorm van concrete acties voor gemeenten en voor BZK in het nieuwe programma.

Voor dit verslag is er voor gekozen om de discussie in de eerste plaats weer te geven langs de lijn van de thema's waarop dilemma's en vragen zich toespitsen. Bij elk daarvan zijn casussen geplaatst die het betreffende punt illustreren. In de praktijk zijn de verschillende dilemma's en vragen natuurlijk in meerdere casussen aan de orde. Daarna zijn de in de deelsessies genoemde handelingsperspectieven bij elkaar gebracht.

1. Burgerparticipatie: welke burgers?

Op alle plekken waar burgers een initiatief nemen in de richting van hun gemeentebestuur of waar gemeenten zelf proberen bij beleidsvorming te betrekken, klinkt al snel de vraag hoe 'inclusief' en hoe representatief dit is. Wie zijn er eigenlijk bij betrokken? Zijn dit alleen de *usual suspects*, burgers die altijd wel kanalen vinden om hun invloed te doen gelden? Of laten ook anderen hun stem horen? Is het vooral een actieve 'participatie-elite' die zich roert of doen allerlei belanghebbenden en betrokkenen mee?

De casus Zwolle: Windesheim

Naast Zwolle ligt een klein en pittoresk dorpje Windesheim. In het dorp is grote steun voor het eigen vergezicht, Visie 2030. De Visie 2030 is tot stand gekomen met ondersteuning van een wijkmanager en samen met maatschappelijke partners als voetbalclub en muziekvereniging.

Tegelijkertijd is de gemeente Zwolle bezig geweest met het ophalen van informatie, opvattingen en bewonersperspectieven voor de vergroening van de stad. Dit onderzoek ging onder de noemer van een verkenning. De gemeente Zwolle wilde weten hoe bewoners dachten over de vraag "hoe wil je vergroenen voor 2050?". De gemeente heeft op verschillende momenten en plekken gesprekken georganiseerd. Probleem: waarschijnlijk spreek je dan met de *usual suspects*. Er moesten gebieden voor windturbines aangewezen worden. Het rapport van de gemeente Zwolle ziet juist Windesheim als een goede plaats voor windturbines; de uitkomsten van het rapport zijn niet teruggekoppeld aan mensen die het betrof. Uiteraard leverde dit problemen op. De gemeente denkt dat er goede inspraak is georganiseerd, de bewoners vinden dat vanzelfsprekend niet.

Centraal in deze casus staan inspraak en verwachtingen. Windesheim had haar eigen Visie al ontwikkeld en heeft de Zwolse verkenning min of meer aan zich voorbij laten gaan. Ook is er vanuit de gemeente niet echt een sterke oproep tot participeren gekomen. Nu blijkt de gemeente het dorp 'ineens' te bestempelen als een kansrijke plaats voor een windmolenpark, maar de mensen in het dorp vinden dat hen niets is gevraagd. Men is niet goed gehoord.

Doorgesproken is over de vraag bij wie nu de verantwoordelijkheid lag. Je weet welke drie kansrijke windmolengebieden er zijn. De vraag is laat je de raad direct beslissen of ga je het voorstel eerst terugkoppelen naar de mensen in de buurt en neem je daarna de beslissing? En met wie ga je dan praten, de wijkvereniging of alle inwoners van het dorp?

Het gaat hier ook om de afweging tussen een breder algemeen belang en het specifieke belang van een dorp of een groep. Hoe koppel je terug naar de bewoners op basis van de inspraak die is verzameld en hoe zorg je ervoor dat iedereen die belanghebbende is er kennis van neemt?

De casus Culemborg: het nieuwe zwembad

Het oude zwembad in Culemborg was te duur in exploitatie geworden en de gemeente wil erop bezuinigen. Drie zwemverenigingen sloegen in een stichting de handen ineen om een (goedkoop, sober) nieuw zwembad met vrijwilligers te runnen. De politiek steunde het initiatief. Tegen de verkiezingen bleek zich een andere groep burgers te hebben georganiseerd die het voorstel niet zag zitten. De (recreatieve) extra's van een sauna, kikkerbadje e.d. zouden namelijk met de bouw van een sober sportzwembad verloren gaan. Deze groep burgers had zich eerder niet geroerd en had zich – tot aan de verkiezingen – afzijdig gehouden van het initiatief van de zwemverenigingen. De zwembadkwestie heeft invloed gehad op de verkiezingsuitslag van 2014 en heeft zelfs geleid tot politieke escalatie; het college van B&W struikelde in juli 2014 over het besluit voor het nieuwe zwembad. Het was daarmee het eerste gemeentebestuur in Nederland dat viel na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2014.

In de casus uit Culemborg is de kwestie onderwerp geworden van partijpolitiek in de aanloop naar de verkiezingen. Voor het gemeentebestuur waren de kosten een belangrijk aspect. Terugkijkend vindt men dat de gemeente zich te snel aangesloten heeft bij het initiatief van de zwemverenigingen. De gemeente het proces anders had moeten inrichten en de eigen rol beter moeten vaststellen.

De meer algemene vraag naar de representativiteit van gesprekspartners is vaak lastig bij dit soort casussen. Hoe haalbaar is het om representatief te zijn? Het is

niet altijd makkelijk om alle betrokkenen, vóór- en tegenstanders, te identificeren. Er zit logischerwijs altijd maar een deel van de samenleving aan tafel. In de casus Windesheim hebben de dorpsbewoners zelf op een cruciaal moment niet aan tafel gezeten. Als een dermate belangrijke partij ontbreekt, is een proces dan nog wel legitiem? De vraag is ook of niet aan tafel zitten hetzelfde betekent als geen stem krijgen. Is er sprake van representatie, bijvoorbeeld door burens of bepaalde sleutelfiguren? In dat geval is het mechanisme vergelijkbaar met de discussie in de gemeenteraad, met dat verschil dat de leden daarvan gekozen zijn.

Dan is er nog het punt dat aanwezigheid nog niet hetzelfde is als je stem laten horen. Bij inspraakavonden zijn er altijd bewoners die tijdens een dergelijke sessie, waarbij de emoties hoog oplopen, niets durven te zeggen terwijl ze wel degelijk een goed geïnformeerde mening hebben over het onderwerp. Het ingewikkelde van inspraak en burgers betrekken, is dat degenen wiens belang het meest aan de orde is soms letterlijk niet aan tafel *kunnen* zitten. Neem bijvoorbeeld het gebied van (sociale) woningbouw. Tegenwoordig zie je bij zowel het inbreiden van wijken als bij het bouwen van nieuwe wijken dat de omwonenden wel gehoord worden, maar degenen die er gaan wonen niet. De belangen van degenen waarvoor wordt gebouwd, zijn in feite de afwezige factor.

2. *Verwachtingen wekken = waarmaken?*

Iedere vorm van inspraak en participatie wekt verwachtingen. Deelnemers zijn immers overtuigd van de redelijkheid van hun standpunten en belangen. Zeker wanneer burgers expliciet om hun inbreng gevraagd wordt, is het niet vreemd als zij er van uit gaan dat er iets mee gedaan wordt. Toch blijkt dit niet altijd het geval te zijn. Ook als er uitgebreide participatietrajecten worden opgetuigd, trekt het gemeentebestuur vaak zijn eigen plan. Daar kunnen goede redenen voor zijn, maar het motiveert natuurlijk betrokkenheid en draagvlak niet.

De casus Utrecht: de zesde brug

De gemeente Utrecht hecht aan burgerparticipatie. Onder bepaalde voorwaarden worden burgerinitiatieven gerealiseerd en gefinancierd. Deze casus gaat over het initiatief van een wijk die een voetgangersbrug wilde bouwen. Ze voldeden aan alle criteria waar volgens de gemeente Utrecht aan voldaan moet worden. Aanleg en onderhoud van de brug moesten alleen wel bij de gemeente liggen. Hierdoor liep het alsnog spaak. In de beleidsplannen van Utrecht was er namelijk al plek ingeruimd voor vijf andere bruggen. Hierdoor werd het initiatief voor 'de zesde brug' na lang voorbereiden toch afgeschoten door de gemeenteraad. Het initiatief is ten onder gegaan en de initiatiefnemers zijn teleurgesteld.

Het gesprek over de casus richt zich op de verwachtingen van alle betrokken partijen. Wie stelt uiteindelijk vast dat vijf bruggen wel passen, maar een zesde niet? Wat maakt het verschil? Dit soort kaders moeten vooraf ook voor initiatiefnemers duidelijk zijn. De vraag is of er een democratisch proces mogelijk is waar belangenafwegingen publiekelijk gedeeld kunnen worden zonder een initiatief als dit teniet te doen. Eigenlijk moet je vooraf vaststellen welke vorm van democratisch proces bij een bepaald vraagstuk past. Het moet ook duidelijk zijn wat er te verwachten is van politieke partijen en individuele leden in een

gemeenteraad. Duidelijkheid over de rollen helpt ook. Welke rol moet een raadslid innemen? Welke rol moet een griffie innemen? Welke rol moet een burgemeester innemen? Een raadslid kan al verschillende rollen innemen aan het begin van een initiatief. Meelezen of direct een standpunt innemen, zodat je duidelijkheid schept. Een dilemma voor een raadslid is hoe die dat precies invult, omdat beide kanten voor- en nadelen hebben. Eén perspectief is dat de raad er is voor een eindafweging. Dit is een simpele gedachte, maar het risico is dat het standpunt van de ambtelijke organisatie dan leidend wordt en de raad volgt. Om dat te voorkomen moeten zij ook betrokken zijn bij die fasen in het democratisch proces waarin burgers aan zet zijn.

3. De gemeenteraad als hoogste orgaan

In de lokale democratie is de gemeenteraad het hoogste orgaan. Formeel vindt de vertegenwoordigers van de standpunten en belangen van inwoners daar plaats. In de praktijk is dit niet altijd even zichtbaar. Verschillende gemeenten experimenteren met nieuwe vormen om de wisselwerking tussen de politiek en de samenleving te versterken. Die raken altijd aan de invulling van de rol van de gemeenteraad.

De casus Groningen: een coöperatieve wijkraad

In Groningen is het initiatief genomen voor een coöperatieve wijkraad tot stand, die over vrijwel alles mag beslissen dat de wijk in kwestie betreft. De raad bestaat uit gelote burgers en raadsleden. Daarnaast is er een geloot burgerpanel van 400 mensen die de raad ondersteunt. Tijdens het proces zijn 12.000 mensen uitgenodigd om mee te doen. De tijdsbesteding zou een halve dag per week moeten kosten. Bij 90 ingelote mensen, die een afspiegeling van hun wijk zijn, is aangebeld om tot 11 wijkraadsleden te komen. De bevoegdheid is niet formeel geregeld. De gelote leden hebben zeggenschap over alles wat met de wijk te maken heeft. Deze bevoegdheid is informeel afgesproken met de gemeenteraad; die heeft toegezegd de besluiten van de wijkraad over te nemen. De gemeente heeft hierbij wel een aantal voorwaarden gesteld. De portefeuille van de burgemeester, wijkoverstijgende zaken en de WMO vallen buiten de scope van de wijkraad. De wijkraad is begonnen als experiment, geïnspireerd door de coöperatieve wijkraden in Londen. In Groningen gaat het echter een stap verder. Door de opzet is de wijkraad niet alleen participatief van aard, maar op een bepaalde manier ook representatief. In de wijkraad zijn gemeenteraadsleden vertegenwoordigers van de wijk en niet van een politieke partij.

Gespreksdeelnemers uit Groningen geven aan dat deze wijkraad ook een sociale functie heeft. De wijkraad helpt bewoners onderling de dialoog aan te gaan. Een voorbeeld is een mevrouw die bang is voor drugsgebruikers bij een veld in de buurt van de supermarkt. De ambassadeur van de supermarkt, tevens lid van de wijkraad, is met deze mevrouw naar het veld gegaan om verbinding te leggen met de mensen daar. Een ander voorbeeld is een bewoner die altijd een vuilniszak al op zondag buiten zet en een andere bewoner die hierover iedere keer de milieudienst belt. De wijkraad stimuleert dat bewoners elkaar aanspreken op gedrag in plaats van daarvoor een beroep te doen op gemeentelijke diensten. Zo kan de wijkraad ook proberen de sociale cohesie te versterken.

Vanuit het perspectief van democratie en bestuur zitten er wel haken en ogen aan het experiment. Door onderwerpen bij een wijkraad neer te leggen, raken ze gedepolitiseerd. Dit kan problemen geven bij controle en verantwoording. De wethouder blijft politiek verantwoordelijke, maar kan eigenlijk niet aangesproken worden als het mis gaat met een van de onderwerpen waarover de wijkraad heeft besloten. Budget en mandaat zijn immers overgedragen in overeenstemming met de gemeenteraad. Ook meer in het algemeen is er de vraag wat de besluiten van de wijkraad legitimeert. En, onttrekt het democratisch gekozen bestuur zich eigenlijk niet aan zijn taak als de raad zich terug trekt in plaats van zijn eigen verantwoordelijkheid te nemen? Sommige deelnemers uiten twijfel in hoeverre het op een andere wijze betrekken van burgers bij besluitvorming meerwaarde heeft op het bestaande representatieve stelsel. Zijn de beslissingen dan beter afgewogen? Eerdere experimenten laten zien dat een formele positie van een experiment (bijvoorbeeld een wijkraad) niet tot stand komt na de pilotperiode. De Groningse raad stond twee jaar geleden redelijk negatief tegenover het voorstel van de wijkraad. De raad had bezwaren tegen het uit handen geven van bevoegdheden en vooral tegen het loten. Juist sommige mensen die gemotiveerd zijn om te participeren, zouden daardoor worden uitgesloten. Na twee jaar overleg is de raad akkoord gegaan om, binnen bepaalde kaders, dit experiment in gang te zetten. Hoe ver het commitment van de nieuwe raad gaat, is nog niet duidelijk.

Een meer praktisch probleem zit in de uitvoering van besluiten. Gemeenten hebben veelal beleidsuitgangspunten, nota's en kaders waar burgers vaak geen weet van hebben. Daardoor kan het bij de formulering van voorstellen al mis gaan. Verder kan de ambtelijke ondersteuning lastig zijn. Het is moeilijk voor ambtelijke organisaties iets te ondersteunen dat niet in een coalitieakkoord staat. Daar moeten dus apart afspraken over worden gemaakt.

4. De politiek voorbij?

Burgerinitiatieven worden door de initiatiefnemers niet altijd binnen het kader van een brede politieke discussie gebracht. Zij duiden hun voorstellen vaak als initiatief vanuit de samenleving, niet noodzakelijk als politieke keuze. Voor zover dat aan de orde is, kloppen zij in de gemeente direct aan bij de ambtelijke organisatie. Zonder politieke opdracht kan die er echter vaak niet zo veel mee. Ook betekent dit dat discussies over dergelijke voorstellen niet of niet tijdig daar terecht komt waar de politieke discussie gevoerd wordt, in de gemeenteraad, in politieke partijen of in verkiezingscampagnes.

De casus Amsterdam: een maatschappelijk akkoord

Het idee is dat burgers meeschrijven aan een maatschappelijk akkoord dat integraal onderdeel wordt van het nieuwe collegeprogramma. Onderhandelende partijen staan daar positief tegenover. Het gaat om een pakket aan initiatieven rondom zorg, duurzaamheid, herinrichting van straten, de bestemming van maatschappelijk vastgoed, right to challenge

en right to bid. Het gesprek hierover vindt plaats in grote bijeenkomsten en digitaal. De centrale vraag is 'Wat is er nodig in de stad?'. Hierover zal een doorlopende ideeënuitswisseling plaatsvinden.

In het voorbeeld van Amsterdam is het maatschappelijk akkoord niet in deze vorm onderwerp van gesprek geweest tijdens de campagne. Als het onderdeel wordt van het concept collegeprogramma zal de gemeenteraad er over stemmen. In de vorige raadsperiode zijn betrokkenen bij dit akkoord met verschillende initiatieven naar de gemeente gegaan. Daarbij liepen zij vaak vast in de verkokerde structuur van de gemeentelijke organisatie, terwijl initiatieven vaak op meerdere domeinen betrekking hadden. De discussie erover bereikte vaak de gemeenteraad niet eens, omdat die in de organisatie van zijn werk veelal de structuur van de ambtelijke domeinen volgt. Er zitten dus knelpunten in de bureaucratische structuur en cultuur, die zijn weerslag hebben op het functioneren van de gemeenteraad en de omgang met initiatieven uit de samenleving. Een bepaalde mate van 'stropigheid' in de besluitvorming, het niveau van ambtelijke informatie en kennis en kaders en planning van bijvoorbeeld subsidiebeleid zijn daar eveneens debet aan. Dit soort ambtelijke barrières vormen een hindernis voor maatschappelijke initiatieven om het politieke domein te bereiken. De vraag is natuurlijk wel waarom initiatiefnemers niet direct bij de politiek aankloppen in plaats van bij de ambtenarij. Opgemerkt wordt dat bij dit soort onderwerpen waarschijnlijk verschil is tussen grote en kleine gemeenten. Bij kleinere gemeenten gaat het proces mogelijk sneller en wordt er waarschijnlijk meer opgetrokken met de samenleving.

Handelingsperspectief en concrete acties

In de deelsessies is gesproken over welk handelingsperspectief de lessen opleveren. Deze zijn geordend naar de betrokkenen die in de eerste plaats geadresseerd worden.

Voor initiatiefnemers

- Aansluiting zoeken bij de politiek, niet alleen bij de ambtenarij. Daar proberen de discussie te (laten) voeren en de legitimatie te vinden.

Voor lokale politici en bestuurders

- Aansluiting zoeken bij maatschappelijke bewegingen en niet alleen de eigen agenda volgen.
- Minder dichtgetimmerde en dwingende college akkoorden afsluiten.
- Zorg voor schaalverkleining in plaats van schaalvergroting.
- Goed verwachtingenmanagement organiseren en de uitkomsten van het consulteren van bewoners altijd terugkoppelen. Maak vooraf duidelijk dat uiteindelijk de raad een beslissing neemt op basis van alle input.
- Koester de gemeenteraad en pas op voor hypes die de raad ondersneeuwen.
- Geef raadsfracties van het begin af aan een rol in het participatieproces.

- Geef de burgemeester een rol: de verankering van het proces en het organiseren van samenspraak met de griffier verzorgen over participatie.
- Koester ook de participatie-elite – zij zijn een welkome aanvulling.
- Kijk naar maatwerk bij de participatiemethode die je wilt gebruiken (referendum, inspraakavonden, deur tot deur, sleutelfiguren, etc.). Nadenken over #hoedan.
- Overweeg voor gesprekken met inwoners alternatieve aanpakken als 'deep democracy', waarin iedereen aan bod komt. De mensen die niets zeggen zijn vaak het meest interessant.
- Zorg dat mensen weten waar het over gaat; een goede informatievoorziening. Hierbij moeten de spelregels ook duidelijk worden, alle procedures en processen moeten transparant worden gemaakt.
- Bewaak de democratische proceskwaliteit, oftewel organiseer toezicht.
- Focus op democratische waarden en durf het over het grote verhaal te hebben.

Voor de gemeentelijke organisatie

- Werk opgavegericht in plaats van verkokerd.
- Geef ambtenaren ruimte meer integraal te denken en te werken.
- Ontwikkel en ondersteun ambtenaren om in het democratisch krachtenveld te opereren.
- Zorg dat ook ambtenaren getraind en gewend raken in het opzetten van participatietrajecten
- Kijk goed naar wat we verwachten van gemeenteambtenaren, onder andere wat betreft hun rol en competenties in democratische processen en dit meenemen in functioneringsgesprekken;
- Het is belangrijk dat ook gemeenteambtenaren gebruik maken van de kennis die in de samenleving beschikbaar is.
- Het wenselijk is dat gemeenten beschikken over een ontwerp/architectuur over hoe wordt om gegaan met burgerinitiatieven (wie is bijvoorbeeld de eigenaar van een dergelijk proces?);
- We kijken niet genoeg naar de ambtelijke kant, maar die moeten wel de steun krijgen van de wethouders en de raad. Wees daar alert op en vraag daar om.
- Voer het gesprek over praktijkcasussen, reflecteer en leer samen aan de hand van rolverdelingen. Oftewel: Ondersteun de verschillende functies veel meer vanuit hun rol en laat ze ook vanuit hun rollen meer van elkaar leren.
- Voer tevens het gesprek over democratische en publieke waarden als Inclusiviteit, belangenafweging, transparantie, draagvlak, het oplossen van maatschappelijke problemen, effectief bestuur, de inzet van middelen, tijd en geld. Deze zaken moeten een herkenbare plaats krijgen in het proces en het moet helder worden hoe, wanneer en door wie er keuzes gemaakt worden tussen deze waarden.
- Stel een 'aanjager' burgerparticipatie aan. Een griffie voor maatschappelijk initiatief is ook een optie.

Voor BZK

- Toets experimenten op hun staatsrechtelijke houdbaarheid en overweeg om wetgeving die knelt, aan te passen.
- Bied ruimte voor experimenten.
- Doe niets; niet te veel bemoeienis.
- Wees terughoudend met schaalvergroting.
- Besteed aandacht aan de gemeenteambtenaren en de gemeentelijke organisatie.
- Makelaarsfunctie: ervaringen (laten) uitwisselen.
- Volg experimenten en analyseer ze op succesfactoren.
- Investeer in de ontwikkeling van democratisch burgerschap, ook in het onderwijs.
- Kijk ook naar het instrumentarium dat er al is. Belangrijk voor BZK is niet dat gemeentes altijd zelf het wiel opnieuw willen uitvinden en daar onnodig veel energie in steken. Behoud wat goed is en revitaliseer en versterk wat beter kan.
- Niet steeds opnieuw veranderen en vernieuwen.
- Goede communicatie en verwachtingenmanagement

Plenaire afsluiting

De plenaire afsluiting is voor de Leidse gemeenteambtenaar, initiatiefnemer van het Stadslab Leiden en NRC redacteur Gijsbert van Es. Hij prikkelt met zijn reflectie en een aantal simpele maar niet eenvoudige aanbevelingen: 1) Durf te vertellen waarom de raad belangrijk is voor de democratie, 2) Eet met elkaar: om te praten en vooral te luisteren en 3) investeer in onderwijs over democratie en burgerschap.

Zie voor zijn hele reflectie <http://www.lokale-democratie.nl/column-gijsbert-van-es-drie-tips-voor-de-democratie>

De opbrengsten van de themabijeenkomsten werden mooi in beeld gebracht door Nicolien Schermer.

Datum
12 april 2018

Wat is het eerste waar je aan denkt bij 'democratie' (één woord):

Mentimeter

47